

Mateřská, otcovská a rodičovská dovolená

VPL 457 Genderové aspekty trhu práce a
související politiky

JS 2017

Přednášející: Lenka Formánková

Struktura hodiny

- Opatření mateřská, rodičovská a otcovská dovolená a jejich funkce
- Česká legislativa
- Evropský kontext
- Typologie Singrid Leitner

Mateřská dovolená

- Cíl:
 - Ochrana na trhu práce před porodem a období fyzické rekonvalescence po porodu.
 - Období k zajištění péče a k vzájemné adaptaci rodiče a dítěte.
- Podle konvence Mezinárodní organizace práce (ILO) má být MD povinná v rozsahu alespoň 14 týdnů.
- Většina zemí OECD poskytuje během mateřské dovolené speciální finanční podporu jako náhradu ušlé mzdy (většinou poměrnou část předchozího příjmu).

Rodičovská a otcovská dovolená

- **Cíl RD: Ochrana zaměstnanců po dobu odchodu z trhu práce z důvodu péče o dítě**
 - Následuje po MD
 - Nárok stejný pro matku i otce (příp. další členy rodiny)
 - Nepřenositelnost nároku na část rodičovské dovolené slouží jako nástroj integrace otců do péče (RD rozdělena na část pro matku, část pro otce a část pro oba – vybírá si jeden nebo druhý)
- **Cíl OD: Ochrana otců na trhu práce v období po porodu dítěte**
 - Není ošetřena konvencí ILO (Mezinárodní organizace práce) nebo Direktivou EU
 - Pouze pro otce
 - Častou krátká v řádech týdnů
- **Obě dovolené spojené s nárokem na kompenzaci ušlého příjmu**
 - RD – často flat-rate dávka, nárok designován na rodinu nebo individuální nárok
 - OD – individuální design nároku, dávka kompenzuje ušlý zisk až do 100% jeho výše.

Mateřská dovolená a PPM

- **Mateřská dovolená** – trvá 28 týdnů (příp. 37 týdnů porodila-li zároveň dvě či více dětí).
- Na mateřskou vstupuje žena zpravidla na počátku 6. týdne před porodem, nejdříve však od počátku 8. týdne před tímto dnem.
- Nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě skončit ani být přerušena před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.
- **Peněžitá pomoc v mateřství (PPM)**
 - po tuto dobu MD
 - dávka nemocenského pojištění
 - Povinná doba pojištění 270 dní za poslední 2 roky, u OSVČ 180 dní za poslední rok
- **Střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě**
 - každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství.
 - od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není (1.1.2009).
- **Ochrana zaměstnání** – doba MD se posuzuje jako doba výkonu práce
- **Návrat do práce po skončení mateřské dovolené** – (nebo rodičovské dovolené v rozsahu doby, po kterou je žena oprávněna čerpat mateřskou dovolenou (28 a 37 týdnů)) - zaměstnavatel povinen zařadit je na jejich původní práci a pracoviště.

Rodičovská dovolená v ČR

- **Rodičovská dovolená**
- Zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost.
- Poskytuje se matce dítěte po skončení MD a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký o ni požádají, **maximálně do 3 let věku dítěte**.
- Nemusí být čerpána vcelku
- Rodiče se mohou na dovolené střídat.
- **Rodičovský příspěvek** - po dobu čerpání rodičovské dovolené nárok na dávku státní sociální podpory - rodičovský příspěvek.
- **Ochrana zaměstnání** - zaměstnankyně i zaměstnanec, kteří se vrací po rodičovské dovolené zpět do práce, musí být zařazeni podle pracovní smlouvy (nikoliv na stejnou pozici jako před RD).

Rodičovský příspěvek

- Dávka Státní sociální podpory (1. 1. 2007), změna od 2012 (Sociální reforma)
- **Délka pobírání příspěvku a jeho výše:**
 - lze flexibilně volit - změna jednou za 3 měsíce, jejím
 - maximálně celková částka 220 000 Kč
 - maximálně délka do 4 let věku dítěte
- **Limit flexibility**
 - limitem je podmínka nároku na peněžitou pomoc v mateřství (PPM) – tj. 70% 3násobku denního vyměřovacího základu - **nárok alespoň u jednoho z rodičů**
 - nejvýše 11 500 Kč/měsíc.
- V případě, že ani jeden z rodičů nesplnil podmínky pro volbu výše a délky pobírání RoP, výše RoP zůstává v pevných částkách – 7 600 Kč do 9. měsíce věku dítěte a poté 3 800 Kč do 4 let věku dítěte dle právní úpravy od 1. ledna 2011.
- U dětí starších dvou let je zrušeno omezení nároku na RoP dobou docházky do předškolních zařízení.
- Je zavedeno jednotné konto 46 hodin/měsíc pro umístění dítěte mladšího dvou let v zařízení pro děti.

Kritika současné koncepce MD a RD

- Problematické postavení nezaměstnaných či rodičů, z nichž ani jeden nemá nárok na pobírání peněžité pomoci v mateřství.
- Tyto rodiny, které nemají nemožnost volit délku a výši pobíraného příspěvku, to přivádí do bezvýchodné situace na trhu práce a zvyšuje tak jejich ohrožení chudobou.
- Nízká participace otců na péči

Plánované změny I

Možnost rychlejšího čerpání rodičovské

Popis

Umožnění rychlejšího čerpání rodičovského příspěvku do výše 70 % redukováného denního vyměřovacího základu do vyčerpání 220 tisíc Kč. Pro rodiče, jimž nelze stanovit denní vyměřovací základ, umožnit čerpání do tří let věku dítěte a tím i jim umožnit výběr délky čerpání. Zároveň zrušit omezení umístění dítěte pod dva roky do předškolního zařízení při čerpání rodičovského příspěvku.

Aktuální stav přípravy

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, schválen na jednání vlády 22. 6. 2016, tisk v PSP prošel druhým čtením 1. března 2017.

Připravované změny II

Zavedení otcovské poporodní

Popis	Pro podporu účasti mužů na péči, zavedení týdenní dávky otcovské poporodní péče v prvních šesti týdnech po porodu dítěte za podmínek ekvivalentních k podmínkám PPM. Dávku otcovské poporodní péče lze čerpat paralelně s PPM tak, aby otec dítěte pomohl podpořit matku v náročné poporodní fázi a navázat intenzivní vztah se svým dítětem.	
Finanční dopady	Dopady na veřejné rozpočty	zapojí-li se 94 % otců - 472 mil. Kč
	Dopady na rodiny	94 % otců získá zabezpečení v podobě náhrady příjmu
Aktuální stav přípravy	Novela zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Dne 24. 2. 2017 schválila PS ve 3. čtení.	
Gesce	MPSV	

Podmínky nároku na MD u studentek/tů

Od 1. ledna 2012 do doby účasti na nemocenském pojištění (min. 270 kalendářních dnů) pro získání nároku na peněžitou pomoc v mateřství započítává **doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole či na konzervatoři, pokud toto studium bylo úspěšně ukončeno.**

Dopady mateřství v ČR

- Míra nezaměstnanosti je jedna z nejvyšších po ukončení rodičovské dovolené, tedy ve věku 3 let dítěte, kdy u žen s maturitním a vyšším vzděláním dosahuje 12 % a u žen bez maturity dokonce 28 %.
- Téměř 30 % žen s dvouletými a 60 % žen s tříletými dětmi se stává nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené.
- Mnoho žen se také stává nezaměstnanými až po určitém období zaměstnanosti. Asi 15 % nezaměstnaných žen s tříletými a téměř čtvrtina nezaměstnaných žen se čtyřletými dětmi se stalo nezaměstnanými až poté, co nějaký čas pracovaly.
- Převážná většina nezaměstnaných žen s pěti až sedmiletým dítětem je nezaměstnaná déle než jeden rok.

Direktiva EU k rodičovské dovolené – zapojení obou rodičů

- SMĚRNICE RADY 2010/18/EU ze dne 8. března 2010
- První úprava z roku 1995 - směrnice 96/34/ES
- Ustanovení 2 odst. 2:
- Právo na dovolenou bude přiznáno na dobu **nejméně čtyř měsíců** a v zájmu podpory rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy by mělo být v zásadě udělováno jako právo nepřenosné. Pro podporu rovnoměrnějšího čerpání dovolené oběma rodiči bude nepřenosný alespoň jeden z těchto čtyř měsíců.

Další finanční podpora rodin s dětmi (vybraná opatření)

- **Přídavek na dítě**

- Je poskytován nízkopříjmovým rodinám s dětmi. Nárok na přídavek na dítě vzniká rodině, ve které žije nezaopatřené dítě a jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Výše příspěvku na dítě se odvíjí od věku dítěte a pohybuje se v rozmezí 500-700 Kč měsíčně.

- **Porodné**

- nízkopříjmovým rodinám jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního nebo druhého dítěte. Pro nárok na porodné musí být rozhodný příjem rodiny nižší než 2,7násobek částky životního minima rodiny. Porodné činí 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě.

Daňová podpora rodin s dětmi (vybraná opatření)

- **Sleva na dani na manželku/manžela**

Na manželku/manžela žijící/ho s poplatníkem v domácnosti, která/ý nemá vlastní příjmy vyšší než 68 000 Kč za zdaňovací období (kalendářní rok), lze uplatnit slevu na dani, která činí 24 840 Kč ročně. Podmínkou je uzavření manželství.

- **Sleva na dani pro rodiče za umístění dítěte**

Rodič, který se zapojí do pracovního procesu, může uplatnit slevu na dani z příjmu za umístění vyživovaného dítěte do zařízení péče o děti předškolního věku. Za každé vyživované dítě lze uplatnit slevu maximálně do výše minimální mzdy rodiče-zaměstnance.

RAKOUSKO

- Od roku **2008** tzv. třírychostní model rodičovské dovolené:
- „*delší*“ verze - 36 měsíců, přičemž 6 měsíců musí být vybráno druhým rodičem. Dávka je plošná a není odvozena od předchozího příjmu.
- „*střední*“ verze - 24 měsíců, stejný princip, 4 měsíce jsou určeny druhému rodiči (nebo nárok zaniká). Dávka je opět plošná, měsíční dávka je ale navýšena o více než 40%.
- „*kratší*“ verze – 18 měsíců, 3 měsíce pro druhého rodiče opět s plošnou dávkou vyšší o více než 20%.

Roku 2010 přijaty následující změny:

- byla zavedena „*velmi krátká*“ verze rodičovské dovolené v délce 14 měsíců (12 měsíců jeden a 2 měsíce druhý rodič)
 - Měsíční dávka u velice krátké dovolené ve výši minimálně 1000 euro (o 25% navýšena předchozí dávka) nebo až **80% předchozího čistého příjmu**. Podmínkou pro příjmově odvozenou dávku je minimálně 6 měsíců trvající zaměstnání.
- **Dopady**
- V posledních deseti letech se zvýšilo procento mužů na rodičovské dovolené z 1,9% v roce 2000 na 4,6% v roce 2010.

NĚMECKO

- Rodičovská dovolená ve výši **12 plus 2 měsíců** (stejný model jako v Rakousku, tamní právní úprava ale garantu vyšší míru náhrady předchozího příjmu).
- Po tuto dobu náleží rodiči na **RD dávka ve výši 67% předchozí čisté měsíční mzdy**.

Dopady

- Dopady legislativní úpravy se ukázaly v Německu velice brzy. U dětí narozených v roce 2009 tvořili muži 19,5% všech rodičů na rodičovské dovolené, přičemž před rokem 2006 to bylo méně než 4% otců.
- V průměru využili muži 3,5 měsíce z rodičovské dovolené. Nejvíce otců (75%) sice využilo pouze “povinných” dvou měsíců, na druhou stranu celých 7,4% otců si zvolilo 12měsíční variantu.

Využívání rodičovské dovolené muži

I

- Jak by žena reagovala, kdyby muž projevil zájem jít na RD (šetření VUPSV, Ettlerová et. al. 2006)

	souhlas s návrhem partnera být na RD				
	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím
respondentka	5,9	17,4	34,6	28,7	13,4
respondent o názoru partnerky	9,3	14,5	34,7	25,1	16,4
celkem	6,9	16,6	34,6	27,7	14,3

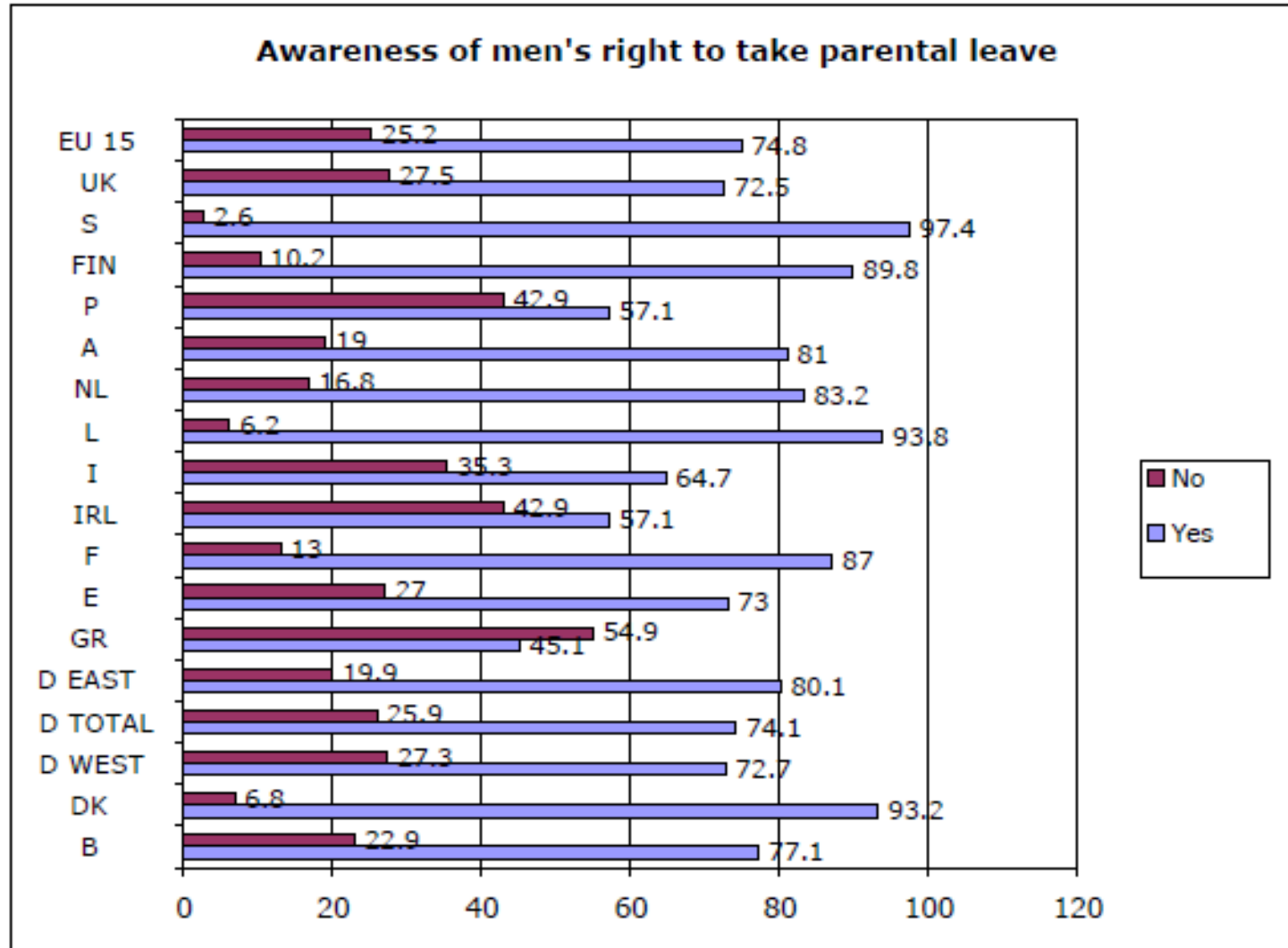
Využívání rodičovské dovolené muži

I

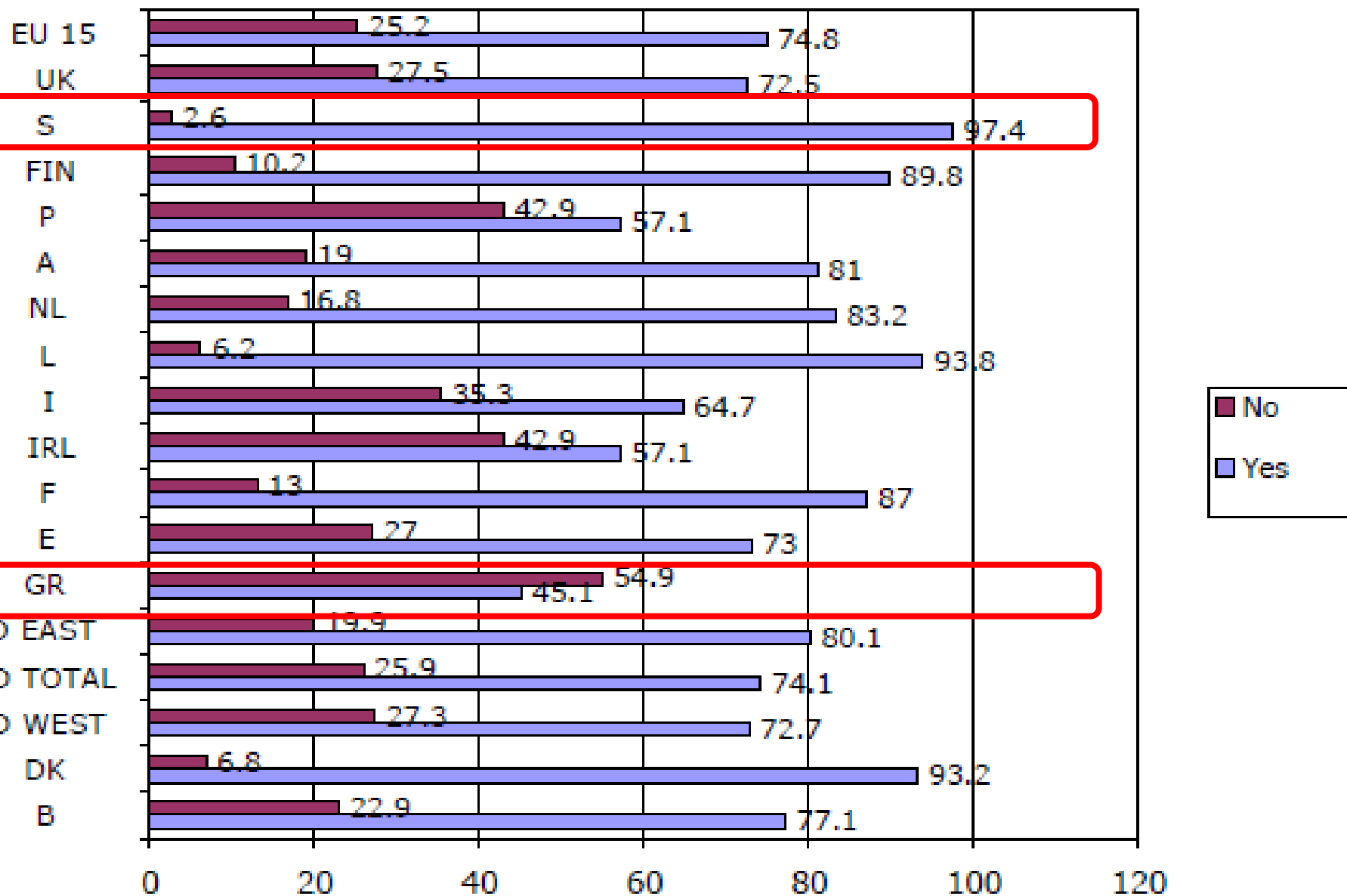
- Jak by žena reagovala, kdyby muž projevil zájem jít na RD (šetření VUPSV, Ettlerová et. al. 2006)

	souhlas s návrhem partnera být na RD				
	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	nevím
respondentka	5,9	17,4	34,6	28,7	13,4
respondent o názoru partnerky	9,3	14,5	34,7	25,1	16,4
celkem		16,6	34,6	27,7	14,3

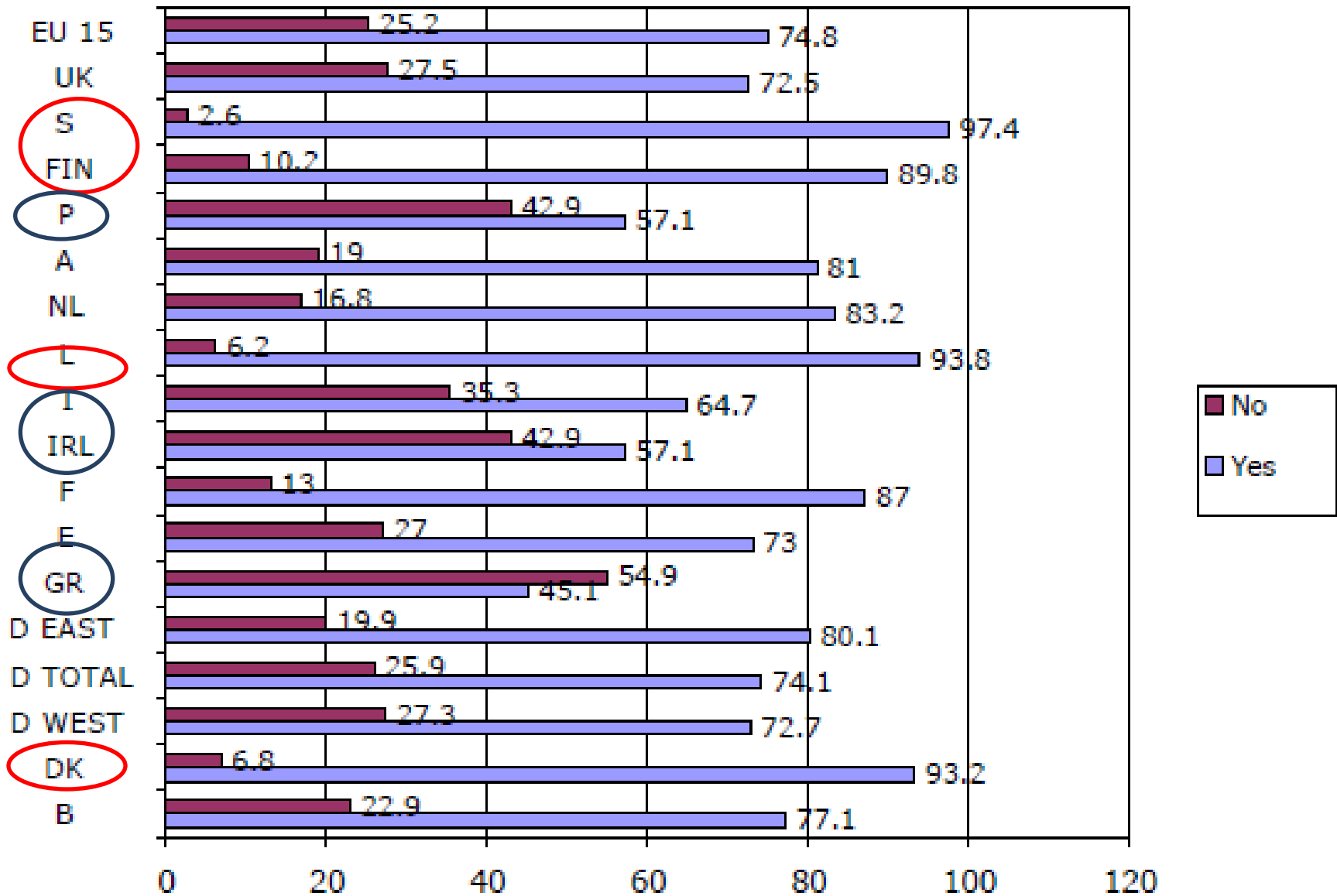
Využívání rodičovské dovolené muži II

Awareness of men's right to take parental leave

Awareness of men's right to take parental leave

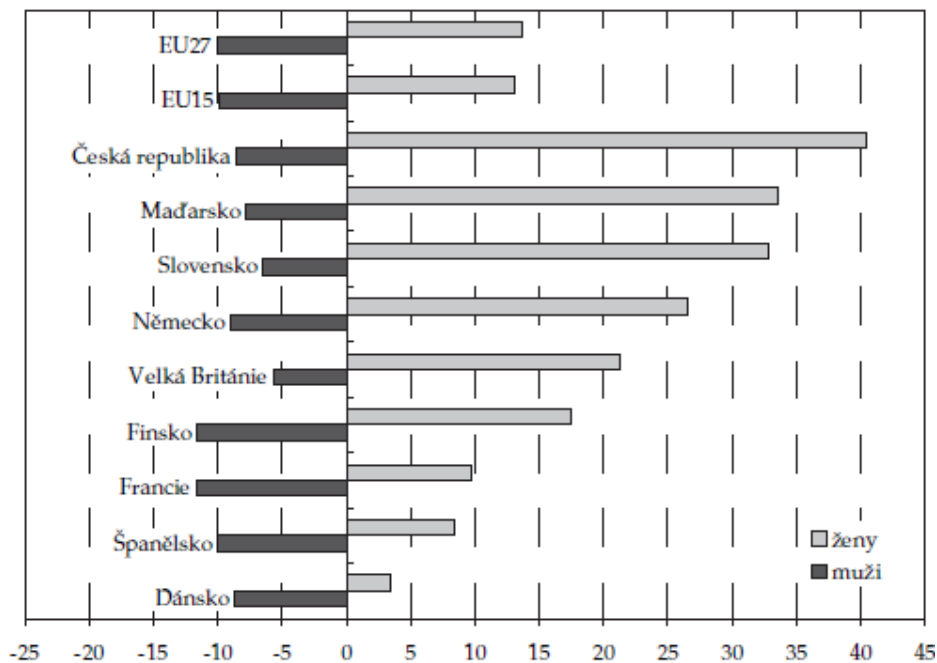

Otcovská dovolená

- V ČR se uvažovalo o uzákonění, ale návrh zrušen v rámci úsporných opatření

Země	Délka dovolené	Výše náhrady mzdy	Zvláštní podmínka
Slovensko	15 dní + 90 dní	100% prvních 15 dní, pak bezplatná	
Rakousko	30 dní	neplacené	jen zaměstnanci státní správy
Dánsko	2 týdny	placená - výše smlouvy/sektoru	
Velká Británie	2 týdny	placená	
Švédsko	10 dní	placená	
Španělsko	15 dní	placená	
Nizozemí	2 dny	placená	
Portugalsko	20 pracovních dní	placená	10 dní povinných, během 1 měsíce věku dítěte
Norsko	12 týdnů	placená	
Maďarsko	5 dní	placená	
Dánsko	14 dní	placená	
Finsko	18 dní (+ 12 dní)	placená	12 dní bonus pokud otec nastoupí na alespoň 12 dní na RD
Island	3 měsíce z RD	placená	
Lotyšsko	14 dní	80% předchozí mzdy	Denní limit výše dávky
Litva	1 měsíc	placená	Hned po porodu dítěte
Francie	11 dní	placená	

Dopad mateřství na zaměstnanost žen a mužů (motherhood penalty on employment)

Zdroj: EU Labour Force Survey, data z roku 2006 – [European Commission 2008].

Poznámka: Rozdíl procentních bodů míry zaměstnanosti bezdětných mužů a žen a míry zaměstnanosti žen a mužů s dětmi do 6 let věku ve věkové skupině žen 20–50 let; pouze vybrané země.

Typologie dle podpory rodiny ze strany státu - *Walter Korpi*

- General family support (obecná podpora rodiny)
 - Upřednostňují opatření, která podporují tradiční nukleární rodinu s dětmi a instituci manželství. Ve své koncepci rodinné politiky vycházejí z předpokladu, že žena je hlavně zodpovědná za péči o domácnost a reprodukci rodiny, přičemž pokud vstupuje na pracovní trh, tak pouze do zaměstnání, které jí umožní vykonávat její pečovatelskou roli
- Dual earner support (dvou-příjmový model rodin)
 - Země podporující model rodiny s dvojím výdělkem (výdělečně činnými osobami) vytvářejí pro obě pohlaví srovnatelné podmínky, jak v oblasti péče, tak v přístupu na pracovní trh. Tím napomáhají participaci žen na trhu práce.
- Market oriented model (na trh orientovaný)
 - Na trh orientovaný typ sociálního státu (USA, Velká Británie, Kanada...) vnímá zodpovědnost za péči o děti a rodinu jako soukromý problém každé rodiny

Typologie dle podpory rodiny ze strany státu - *Walter Korpi*

- Programy sociální politiky, které přispívají k podpoře dvou-příjmové rodiny jsou:
 - a) dostupné veřejné instituce denní péče o děti,
 - b) délka mateřské a rodičovské dovolené do 2 let věku dítěte.
- Programy, které mají neutrální dopad na participaci/ neparticipaci žen na trhu práce, nebo jí přímo brání jsou:
 - a) dětské přídavky,
 - b) společné zdanění manželů,
 - c) dávky při péči o dítě a instituce péče u dětí 3+ let.

Familialismus/ de-familialismus I

– Singrid Leitner

	Míra de-familizace	
Míra familizace	Silná podpora poskytování péče mimo rodinu	Slabá podpora poskytování péče mimo rodinu
Silná podpora péče v rodině	Volitelný Familizmus	Explicitní Familizmus
Slabá podpora péče v rodině	De-Familizmus	Implicitní Familizmus

- **Volitelný familizmus** je typický pro země, které nabízejí **jak služby pro pečující osoby tak síť pečujících institucí** a umožňují tak volbu mezi osobní péčí, spojenou s odchodem z trhu práce a setrváním na pracovním trhu spojeným s převedením závazku péče do kompetence státu.
- **Čistě de-familizující** vliv má takový režim sociálního státu, který nabízí **široké spektrum služeb péče o děti a seniory, ale žádné schémata finanční podpory pečujících**. Absence hmotné podpory pečujících výrazně formuje volbu členů rodiny tak, aby využívaly institucionální péče (Leitner, 2003).

- **Explicitním familizmus** nabízí finanční benefity a programy podpory pečujících osob, ale nezřizuje ani nepodporuje zřizování institucí péče o děti a starší osoby.
- **Implicitním familizmus** nalezneme v zemích, kde není nabízen žádný z programů institucionální péče ani žádná schémata finanční podpory pečujících osob.

Péče zajišťována v rámci rodiny nebo za tržních podmínek, přičemž pečující osoba není příjemcem žádných sociálních transferů.